

Danuta KURZYNA-CHMIEL*

Rozważania na temat podmiotów systemu oświaty

Realizacja zadań oświatowych może być rozpatrywana w różnych płaszczyznach. W płaszczyźnie podmiotowej bada się najczęściej rolę podmiotów świadczących, zaś w płaszczyźnie przedmiotowej formy i sposoby, w których zadania te są realizowane. W obowiązującym stanie prawnym (art. 2 ustawy Prawo oświatowe) ustawodawca posługuje się zwrotem „system oświaty obejmuje” i wylicza elementy systemu¹. Rozwiązanie to (podobnie jak zresztą szereg innych zagadnień) zostało przeniesione z ustawy o systemie oświaty². W wyniku tego zabiegu wskazanie zarówno celów systemu, jak i jego elementów, znajduje się obecnie w nowym akcie prawnym.

Ustawodawca wskazuje w istocie zbiór jednostek organizacyjnych, których działanie jest przedmiotem regulacji ustaw oświatowych (obecnie dwóch), tj. ustawy o systemie oświaty i ustawy Prawo oświatowe. Przed pojawieniem się drugiego ze wskazanych aktów prawnych za uprawnione można było uznać twierdzenie, że definicja systemu oświaty, którą posłużył się ustawodawca w ustawie o systemie oświaty, oparta jest na kryterium podmiotowym i wskazuje jedynie na jednostki działające zgodnie z ustawą o systemie oświaty³. Obecnie wydaje się, że wolą ustawo-

---

* Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji, e-mail: d_kurzy-na_chmiel@op.pl.

¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, Dz.U. z 2017 r. Nr 0, poz. 59 i 949.

² Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. z 1991 r. Nr 95, poz. 425 z późn. zm.

³ D. Kurzyzna-Chmiel, *Oświata jako zadanie publiczne*, Warszawa 2013, s. 28.

dawcy było nadanie jej charakteru systemowego w obszarze regulacji oświatowej. Wychodząc z założenia o racjonalności działań prawodawcy, należy uznać, że lista podmiotów zaliczanych do systemu oświaty ma charakter zamknięty (*numerus clausus* podmiotów systemu oświaty). Jest to swoisty zbiór jednostek organizacyjnych, który jest jednak zmienny w czasie i uzależniony od bieżącej polityki oświatowej państwa⁴. Przykładowo tylko w stosunku do nich w sposób bezpośredni kierowane są inne przepisy mówiące wprost o systemie oświaty, np. art. 1 i art. 3 ustawy Prawo oświatowe wskazujące cele i wsparcie systemu. Elementami zaliczonymi przez ustawodawcę do systemu oświaty są placówki, w których istnieje możliwość korzystania z różnorodnych świadczeń oświatowych. Adresatami większości z nich są uczniowie i wychowankowie, część skierowana jest też do nauczycieli i służy ich szeroko rozumianemu rozwojowi. W tym kontekście niezrozumiałe jest zaliczenie do tego grona kolegów pracowników służb społecznych kształcących pracowników socjalnych. Natomiast szereg innych podmiotów regulujących funkcjonowanie oświaty, takich jak np. kuratorzy oświaty, czy dyrektorzy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, nie zostało zaliczonych do podmiotów tworzących system oświaty, choć niewątpliwie ich rola jest tu niezmiernie ważna. Wyraźnie trzeba podkreślić, że ustawodawca nie podaje legalnej, kompleksowej definicji systemu oświaty. Na marginesie rozważań czynionych w tym artykule pozostają ustalenia na temat możliwości zaliczenia systemu oświaty do osobnego systemu zgodnie z nauką organizacji i zarządzania⁵. Natomiast na gruncie analizy przepisów ustawy Prawo oświatowe, zwłaszcza art. 1–3 odwołujących się do systemu oświaty, można określić go jako zbiór instytucji oświatowych mających na celu kształcenie, wychowanie i opiekę, między którymi zachodzą określone relacje i zależności (np. kolejność etapów edukacyjnych, możliwość uzyskiwania dyplomów, świadectw). System ten zapewnia realizację określonych, uznanych wartości, zasad, a także pewnych postulatów i wytycznych zawartych w przepisach prawa⁶. Przepis art. 1 wskazuje główne cele, które ma on zapewnić, posługując się w tym zakresie zwrotem „w szczególności”. Jest to bardzo rozbudowany przepis, z którego treści można także wyinterpretować pewne zasady ogólne dotyczące organiza-

⁴ *Ibidem*, s. 28.

⁵ Por. na ten temat zwłaszcza: J. Zieleniewski, *Organizacja i zarządzanie*, Warszawa 1969, s. 274; J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, Katowice 1991, s. 165; A. Chrisidu-Budnik, J. Korczak, A. Pakuła, J. Supernat, *Nauka organizacji i zarządzania*, Wrocław 2005, s. 190–216; *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 3, Warszawa 1992, s. 387.

⁶ D. Kurzyna-Chmiel, *op. cit.*, s. 27.

cji systemu i miejsca w nim poszczególnych jego elementów. Do zasad tych zaliczymy:

- powszechność kształcenia, wychowania i opieki,
- pomocniczą funkcję wychowawczą szkoły wobec rodziny,
- prawo obywateli i ich organizacji do tworzenia i prowadzenia szkół i placówek,
- równość w dostępie do wykształcenia, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci niepełnosprawnych i szczególnie uzdolnionych⁷.

Analiza art. 1 ustawy Prawo oświatowe pozwala obok zasad ogólnych systemu oświaty wskazać standardy, według których ma on działać. Są nimi w szczególności: upowszechnianie dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych; możliwość uzupełniania przez osoby dorosłe wykształcenia ogólnego, zdobywania lub zmiany kwalifikacji zawodowych i specjalistycznych; zmniejszenie różnic warunków kształcenia, wychowania i opieki między poszczególnymi regionami kraju; utrzymywanie warunków bezpieczeństwa i higieny pracy w szkołach i placówkach oświatowych; upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju; opieka nad uczniami w trudnej sytuacji materialnej i życiowej; dostosowanie kierunków i treści kształcenia do wymogów rynku pracy oraz kształcenie w uczniach postaw przedsiębiorczości, które umożliwią m.in. przygotowanie ich do wyboru zawodu i kierunku kształcenia; warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów, np. przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych; upowszechnianie u dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie i umiejętności postępowania w sytuacjach nadzwyczajnych.

Obowiązkiem państwa jest zapewnienie funkcjonowania podmiotów należących do systemu oświaty. Zadanie to wykonywane jest na wiele sposobów i przez różne jednostki. Tak zwanymi organami prowadzącymi szkoły i placówki są organy administracji rządowej, np. Minister Sprawiedliwości, jednostki samorządu terytorialnego, a także, na określonych zasadach, podmioty niepubliczne, przykładowo stowarzyszenia i fundacje. Uprawnienia jednostek samorządu terytorialnego w zakresie organizacji kształcenia, wychowania i opieki na obszarze ich właściwości rozwijały się stopniowo, poczynając od 1990 r. Istotny był rok 1999, kiedy to zdecydowana większość wszystkich szkół i placówek została przejęta przez samorząd. Zakres jego samodzielności w sprawach organizacyjnych jest zmienny w czasie i warunkowany zwłaszcza bieżącą polityką oświatową, która wzmacnia lub osłabia rolę kuratora oświaty. W granicach obowiązującego prawa samorząd także prowadzi własną politykę oświatową, urzeczywistniając zasady decentralizacji i subsy-

⁷ *Ibidem.*

diarności⁸. Można jednak powiedzieć, że w skali całego kraju najszerzy wpływ na politykę oświatową ma minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. Podkreślić też trzeba istotną rolę innych ministrów, zwłaszcza tych, którzy prowadzą szkoły i placówki, oraz kuratorów oświaty, którzy w imieniu wojewodów wykonują w terenie ich zadania i kompetencje w zakresie oświaty.

Ustawodawca w art. 3 ust. 1 ustawy Prawo oświatowe podnosi wspierającą rolę organizacji pozarządowych wobec systemu oświaty: „System oświaty wspierają organizacje pozarządowe, w tym organizacje harcerskie, a także osoby prawne prowadzące statutową działalność w zakresie oświaty i wychowania”. Warto zwrócić też uwagę na art. 3. ust. 3 tejże ustawy, gdzie jest mowa o możliwości wspierania systemu oświaty przez jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej oraz jednostki innych właściwych służb w działaniach służących podnoszeniu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży, w tym w zakresie ochrony przeciwpożarowej. Bliżej nieokreślone „wsparcie” jest wynikiem realizacji zasady pomocniczości, która zgodnie z preambułą ustawy zasadniczej polega na „współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot”. W literaturze wskazywane są przykładowe jego formy, np.: prowadzenie szkół i placówek publicznych lub niepublicznych, przedstawienie własnego stanowiska w toku prac legislacyjnych, bezpośrednia działalność wychowawcza (np. organizacji harcerskich) w szkołach i placówkach⁹. Natomiast zgodnie z art. 86 ust. 1 ustawy Prawo oświatowe w szkole i placówce mogą działać, z wyjątkiem partii i organizacji politycznych, stowarzyszenia i inne organizacje, a w szczególności wspomniane wyżej organizacje harcerskie, których celem statutowym jest działalność wychowawcza albo rozszerzanie i wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej i innowacyjnej szkoły lub placówki. Ustawowy zakaz skierowany do partii i organizacji politycznych prowadzenia swojej działalności w szkołach i placówkach wynika ze współczesnej koncepcji pozostawiania tych podmiotów neutralnymi politycznie i światopoglądowo.

⁸ Zob. S. Fundowicz, *Decentralizacja administracji publicznej w Polsce*, Lublin 2005; M. Kulesza, *O tym, ile jest decentralizacji w centralizacji, a także o osobliwych nawykach uczonych administratywistów*, „Samorząd Terytorialny” 2009, nr 12, s. 7–22; Z. Duniewska, B. Jaworska-Dębska, R. Michalska-Badziak, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl, *Prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, red. M. Stahl, Warszawa 2009, s. 166–171; J. Gęsicki, *Samorządowy model oświaty*, Warszawa 2001, s. 14.

⁹ M. Pilich, *Ustawa o systemie oświaty. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 32; por. M. Ślusarczyk, *Prawo do nauki a nierówności edukacyjne*, [w:] *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, red. J. Filipek, Bielsko-Biała 2003, s. 672–679.

Na podjęcie działalności przez stowarzyszenie lub inną organizację w szkole lub placówce wymagana jest zgoda ich dyrektora wyrażona po uprzednim uzgodnieniu warunków tej działalności oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii rady szkoły lub placówki i rady rodziców. Ustalenie warunków powinno obejmować określenie zasad obecności organizacji w szkole (placówce). Wyraźnie całokształt działań znajdujących się w obszarze wsparcia systemu oświaty przez wspomniane podmioty odbywa się w relacji z organami administracji publicznej prowadzącymi szkoły i placówki. Ten rodzaj relacji ustawodawca w przepisach art. 3 ust. 2 ustawy Prawo oświatowe określa mianem współdziałania¹⁰.

Lista podmiotów zaliczanych przez ustawodawcę do systemu oświaty ulega zmianom. Do stałych elementów z pewnością można zaliczyć szkoły i przedszkola. Jednak na przestrzeni lat część ich uległa wykreśleniu (np. rodziny zastępcze)¹¹, a część została dodana (np. inne formy wychowania przedszkolnego)¹².

Przedszkola są pierwszym etapem edukacji w naszym kraju. Według art. 31. ust. 1 ustawy Prawo oświatowe uczęszczają do nich dzieci od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym kończą 3 lata, i mogą korzystać do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym kończą lat 7. W obowiązującym stanie prawnym roczne wychowanie przedszkolne o charakterze obowiązkowym obejmuje dzieci 6-letnie. Przedszkola najczęściej dzielimy na publiczne, prowadzone głównie przez gminy, i niepubliczne prowadzone przez osoby fizyczne i prawne (niebędące jednostkami samorządu terytorialnego). Od dnia 1 stycznia 2008 r. ustawodawca rozszerzył zakres podmiotów wychowania przedszkolnego w naszym kraju o tzw. inne formy wychowania przedszkolnego¹³, do których zaliczamy:

---

¹⁰ Na temat współdziałania w oświacie zob.: D. Kurzyna-Chmiel, *op. cit.*, s. 253–315; *eadem*, *Wybrane formy partycypacji organizacji pozarządowych w realizację przez samorząd terytorialny oświatowych zadań publicznych*, [w:] *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*, red. B. Dolnicki, Warszawa 2014, s. 496–508.

¹¹ Rodziny zastępcze zostały usunięte z listy podmiotów należących do systemu oświaty z dniem 1 stycznia 1999 r. na mocy art. 1 pkt 2 lit. d ustawy z dnia 25 lipca 1998 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty, Dz.U. z 1999 r. Nr 111, poz. 759. Sytuację prawną tych rodzin reguluje obecnie ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. z 2017 r., poz. 697, 1292.

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz.U. z 2010 r. Nr 161, poz. 1080), zmienione rozporządzeniem z dnia 8 czerwca 2011 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania (Dz.U. z 2011 r. Nr 143, poz. 839).

¹³ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty, Dz.U. z 2007 r. Nr 181, poz. 1292.

- zespoły wychowania przedszkolnego, w których zajęcia mogą być prowadzone tylko w niektóre robocze dni tygodnia,
- punkty przedszkolne, w których zajęcia mogą być prowadzone przez wszystkie robocze dni tygodnia.

Na gminach spoczywa obowiązek „zapewnienia warunków” realizacji rocznego przygotowania przedszkolnego i prawa do wychowania przedszkolnego dzieci w wieku 3–6 lat. Z prawem tym skorelowany jest obowiązek gmin zapewnienia dziecku dostępu do wychowania przedszkolnego w różnych placówkach, w tym niepublicznych, spełniających odpowiednie kryteria.

Najważniejszymi elementami zaliczanymi przez ustawodawcę do systemu oświaty są szkoły¹⁴. Niewątpliwie współczesne szkoły jako zakłady publiczne (administracyjne) zapewniają destynatariuszom: kształcenie, wychowanie, opiekę i profilaktykę społeczną realizowaną na kanwie podstaw programowych w ścisłej współpracy ze wspierającym środowiskiem zewnętrznym.

Wyróżniamy wiele typów szkół, zarówno te o charakterze obowiązkowym, tj. szkoły podstawowe i (wygaszane) gimnazja, jak też dobrowolne, np. szkoły dla dorosłych. Ustawodawca w art. 2 pkt 2 ustawy Prawo oświatowe dokonuje ich podziału na szkoły: podstawowe, ponadpodstawowe i artystyczne¹⁵. Oprócz szkół ogólnodostępnych do pierwszej kategorii należą szkoły: specjalne, integracyjne, z oddziałami przedszkolnymi, integracyjnymi, specjalnymi, przysposabiającymi do pracy, dwujęzycznymi, sportowymi i mistrzostwa sportowego, sportowe i mistrzostwa sportowego. Do szkół ponadpodstawowych należą, poza szkołami ogólnodostępnymi, szkoły: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, specjalnymi, dwujęzycznymi, sportowymi i mistrzostwa sportowego, sportowe i mistrzostwa sportowego, rolnicze, leśne, morskie, żegluga śródlądowej oraz rybołówstwa.

Warto zauważyć, że w wyniku reformy z 2016/2017 r. struktura szkół ulega znaczącym zmianom. Przekształcenia obejmują wszystkie szczeble edukacyjne – od szkół podstawowych po ponadpodstawowe. W pierwszych z nich wydłużono naukę do ośmiu lat, a gimnazja stopniowo są wygaszane. Także uczniowie liceów i techników będą się uczyć o rok dłużej, zaś zasadnicze szkoły zawodowe zastąpią dwustopniowe szkoły branżowe¹⁶.

---

¹⁴ O roli szkół zob. P. Chmielnicki, *Świadczenie usług przez samorząd terytorialny w Polsce. Zagadnienia ustrojowoprawne*, Warszawa 2005, s. 38.

¹⁵ Na temat szkół artystycznych zob. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2017 r. w sprawie typów szkół artystycznych, publicznych i niepublicznych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1125.

¹⁶ Od dnia 1 września 2017 r. uczniowie dotychczasowej sześciolletniej szkoły podstawowej stali się uczniami ośmioletniej szkoły podstawowej. Rozpoczęło się też wygaszanie gimnazjów.

Do elementów systemu oświaty ustawodawca zalicza w art. 2 pkt 3 ustawy Prawo oświatowe placówki oświatowo-wychowawcze, w tym szkolne schroniska młodzieżowe, umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień oraz korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji czasu wolnego. Jest to bardzo szeroka kategoria placówek. Paragraf 4 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r.¹⁷ do publicznych placówek oświatowo-wychowawczych zalicza: placówki wychowania pozaszkolnego – pałace młodzieży, młodzieżowe domy kultury, międzyszkolne ośrodki sportowe, ogniska pracy pozaszkolnej, ogrody jordanowskie i pozaszkolne placówki specjalistyczne, a także szkolne schroniska młodzieżowe – całoroczne i sezonowe. Placówki wychowania pozaszkolnego realizują szerokie cele, oprócz edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych i profilaktycznych także: prozdrowotne, kulturalne, sportowe i rekreacyjne. Służą one wsparciu rozwoju dzieci i młodzieży w różnych formach zajęć stałych, okresowych lub okazjonalnych, wynikających z potrzeb środowiska lokalnego. Natomiast schroniska młodzieżowe upowszechniają wśród dzieci i młodzieży wiedzę krajoznawczą i aktywne formy turystyki. Prowadzą także poradnictwo, informację krajoznawczo-turystyczną i oferują tanie miejsca noclegowe dla dzieci i ich opiekunów.

Przepis art. 2 pkt 8 ustawy Prawo oświatowe do podmiotów tworzących system oświaty zalicza placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania. Należą do nich bursy i domy wczasów dziecięcych. Bursa zapewnia opiekę i wychowanie uczniom klas VII i VIII szkół podstawowych i szkół ponadpodstawowych, w wieku do 24. roku życia. Natomiast domy wczasów dziecięcych są placówkami przeznaczonymi do okresowego pobytu dzieci i młodzieży w celu wspierania ich fizycznego i psychicznego rozwoju oraz wzmocnienia ogólnej kondycji psychofizycznej i kształtowania zachowań prozdrowotnych, z wykorzystaniem lokalnych warunków klimatycznych.

Trzyletnie zasadnicze szkoły zawodowe ulegają przekształceniu w trzyletnią branżową szkołę I stopnia. W latach szkolnych 2017/2018–2019/2020 do branżowej szkoły I stopnia będzie prowadzona rekrutacja absolwentów gimnazjum, natomiast od roku szkolnego 2019/2020 – absolwentów ośmioletniej szkoły podstawowej. Od 1 września 2019 r. przestaną funkcjonować gimnazja.

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania, Dz.U. z 2017 r., poz. 1606.

Do placówek oświatowo-wychowawczych wyodrębnionych wyraźnie przez ustawodawcę należą ponadto placówki artystyczne – ogniska artystyczne, które umożliwiają rozwijanie zainteresowań i uzdolnień artystycznych¹⁸. Są to placówki podległe ministrowi kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Kolejną grupą podmiotów tworzących system oświaty są placówki kształcenia ustawicznego, kształcenia praktycznego oraz ośrodki doskonalenia i doskonalenia zawodowego umożliwiające uzyskanie i uzupełnienie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych¹⁹. Definicję kształcenia ustawicznego znajdziemy w przepisie art. 4 pkt 30 ustawy Prawo oświatowe, zgodnie z którym należy przez nie rozumieć kształcenie w szkołach dla dorosłych, a także uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych przez osoby, które spełniły obowiązek szkolny. Ten model kształcenia zarówno znajduje oparcie we współczesnej myśli pedagogicznej, jak też wychodzi naprzeciw potrzebom dzisiejszego człowieka, poszukującego form kształcenia przez całe życie²⁰.

Z zasad powszechności oświaty i sprawiedliwości społecznej można wyprowadzić konieczność tworzenia placówek zaspokajających potrzeby uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Do tej kategorii możemy zaliczyć zwłaszcza uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem. Zgodnie z art. 127 ust. 1 ustawy Prawo oświatowe kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież niepełnosprawne, niedostosowane społecznie i zagrożone niedostosowaniem społecznym, wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Kształcenie to może być prowadzone w formie nauki odpowiednio w: przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i szkołach lub oddziałach integracyjnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach specjalnych, innych formach wychowania przedszkolnego i ośrodkach²¹.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 września 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach i placówkach artystycznych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1763.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1632.

²⁰ T. Aleksander, *Kształcenie ustawiczne*, [w:] *Pedagogika społeczna: człowiek w zmieniającym się świecie*, red. T. Pilch, I. Lepalczyk, Warszawa 2005, s. 295–318; C. Banach, *Pozaszkolna edukacja ustawiczna wobec wyzwań i problemów polskiej transformacji oraz gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] *Edukacja i animacja społeczno-kulturalna dorosłych (diagnoza – potrzeby – prognozy)*, red. A. Horbowski, J. Potoczny, Rzeszów 2007, s. 13–26.

²¹ Status tych ośrodków reguluje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r.

Niezmiernie ważnymi placówkami w systemie oświaty są poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne, które dokonują m.in. oceny stopnia rozwoju dzieci i młodzieży, a ich orzeczenia i opinie wymagane są w procedurze kwalifikującej do odpowiedniej formy kształcenia czy też konkretnej szkoły lub placówki²². Poradnie te udzielają dzieciom od momentu urodzenia i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, udzielają rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży, a także wspomagają przedszkola, szkoły i placówki w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.

Do systemu oświaty zaliczono także placówki, które nie są adresowane do uczniów, czy wychowanków, lecz do pracowników oświatowych, zwłaszcza nauczycieli, pedagogów. Należą do nich placówki doskonalenia nauczycieli i biblioteki pedagogiczne. Pierwsze z nich służą doskonaleniu wiedzy nauczycieli i ich umiejętności. Prowadzą także działania wspierające, doradcze i zachęcające do samokształcenia²³. Biblioteki pedagogiczne służą, w szczególności, wspieraniu procesu kształcenia i doskonalenia nauczycieli, wspieraniu działalności szkół oraz placówek, w tym bibliotek szkolnych i placówek doskonalenia nauczycieli²⁴.

Ostatnim elementem systemu oświaty wskazanym w art. 2 ustawy Prawo oświatowe są kolegia pracowników służb społecznych. Jednoznacznie trzeba stwierdzić, że element ten w ogóle nie powinien być zaliczany do systemu oświaty, a jego społeczna przydatność jest wysoce dyskusyjna. Kolegia kształcą w zawodzie pracownik socjalny, prowadzą również szkolenia. Głównym powodem ich utworzenia było zapewnienie dopływu na rynek pracy wykwalifikowanych pracowników socjalnych. Dyskusyjność tego argumentu opiera się dziś na uwadze, iż kształcenie w tymże zawodzie z powodzeniem odbywa się w szkołach wyższych, które mają jednoznaczny status prawny wynikający z regulacji ustawy o szkolnictwie wyższym²⁵. Natomiast kolegia należą do systemu oświaty, a ich status jest złożony (podobnie jak zlikwidowanych już kolegiów nauczycielskich), np. podlegają nadzorowi kuratora oświaty, naukę kończy egzamin

²² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1647.

²³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli, Dz.U. z 2016 r., poz. 1591.

²⁴ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych, Dz.U. z 2013 r., poz. 369.

²⁵ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365.

dypłomowy, a do słuchaczy stosuje się liczne przepisy dotyczące studentów (przykładowo prawo do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego).

Można stwierdzić, że ustawodawca uznaje termin „system oświaty” za jeden z centralnych w regulacjach oświatowych. Świadczą o tym chociażby istnienie ustawy o systemie oświaty, jak też regulacje zawarte w nowej ustawie zatytułowanej Prawo oświatowe, do której przeniesiono odpowiednie przepisy z ustawy o systemie oświaty. Elementów tego systemu jest wiele, ulegają one zmianom wynikającym z ewoluującej polityki oświatowej, jednak większość z nich łączy powiązania organizacyjne i prawne, a realizowane cele służą szeroko rozumianej oświacie, opartej na określonych zasadach i wartościach. W tym kontekście zaliczanie do systemu oświaty kolegów pracowników służb społecznych jest niewłaściwe, a dalsze ich istnienie dalece dyskusyjne. System oświaty jest wspierany przez środowisko zewnętrzne, zwłaszcza organizacje pozarządowe.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. z 1991 r. Nr 95, poz. 425 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 25 lipca 1998 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty, Dz.U. z 1999 r. Nr 111, poz. 759.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 2005 r. Nr 164, poz. 1365.
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty, Dz.U. z 2007 r. Nr 181, poz. 1292.
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. z 2017 r., poz. 697, 1292.
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, Dz.U. z 2017 r. Nr 0, poz. 59 i 949.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2010 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania, Dz.U. z 2010 r. Nr 161, poz. 1080.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania, Dz.U. z 2011 r. Nr 143, poz. 839.
- Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych, Dz.U. z 2013 r., poz. 369.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 września 2016 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli, Dz.U. z 2016 r., poz. 1591.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2017 r. w sprawie typów szkół artystycznych, publicznych i niepublicznych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1125.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1632.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1647.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania, Dz.U. z 2017 r., poz. 1606.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 września 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania w publicznych szkołach i placówkach artystycznych, Dz.U. z 2017 r., poz. 1763.

Opracowania

- Aleksander T., *Kształcenie ustawiczne*, [w:] *Pedagogika społeczna: człowiek w zmieniającym się świecie*, red. T. Pilch, I. Lepalczyk, Warszawa 2005.
- Banach C., *Pozaszkolna edukacja ustawiczna wobec wyzwań i problemów polskiej transformacji oraz gospodarki opartej na wiedzy*, [w:] *Edukacja i animacja społeczno-kulturalna dorosłych (diagnoza – potrzeby – prognozy)*, red. A. Horbowski, J. Potoczny, Rzeszów 2007.
- Chmielnicki P., *Świadczenie usług przez samorząd terytorialny w Polsce. Zagadnienia ustrojowo-prawne*, Warszawa 2005.
- Chrisidu-Budnik A., Korczak J., Pakuła A., Supernat J., *Nauka organizacji i zarządzania*, Wrocław 2005.
- Duniewska Z., Jaworska-Dębska B., Michalska-Badziak R., Olejniczak-Szałowska E., Stahl M., *Prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, red. M. Stahl, Warszawa 2009.
- Fundowicz S., *Decentralizacja administracji publicznej w Polsce*, Lublin 2005.
- Gęsicki J., *Samorządowy model oświaty*, Warszawa 2001.
- Kulesza M., *O tym, ile jest decentralizacji w centralizacji, a także o osobliwych nawykach uczonych administratywistów*, „Samorząd Terytorialny” 2009, nr 12.
- Kurzyna-Chmiel D., *Oświata jako zadanie publiczne*, Warszawa 2013.
- Kurzyna-Chmiel D., *Wybrane formy partycypacji organizacji pozarządowych w realizację przez samorząd terytorialny oświatowych zadań publicznych*, [w:] *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*, red. B. Dolnicki, Warszawa 2014.
- Nowacki J., Tobor Z., *Wstęp do prawoznawstwa*, Katowice 1991.
- Pilich M., *Ustawa o systemie oświaty. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Ślusarczyk M., *Prawo do nauki a nierówności edukacyjne*, [w:] *Jednostka w demokratycznym państwie prawa*, red. J. Filipek, Bielsko-Biała 2003.
- Zieleniewski J., *Organizacja i zarządzanie*, Warszawa 1969.

CONSIDERATIONS ON SUBJECTS OF THE EDUCATIONAL SYSTEM

Abstract: The legislator considers the term “educational system” as one of the basic education laws. The legal term (included in the Education Law Act) “the educational system covers” lists its elements. They include, for example, various types of schools, kindergartens, alternative forms of preschool education, children’s holiday homes, centers of education. This system realizes recognized values, principles, as well as certain postulates and guidelines contained in the law. In essence, it is a collection of organizational units, whose activity is regulated by the Education Law Act. The majority of these activities are addressed to pupils. Some elements are also addressed to teachers and serve to develop them. Colleges of Social Service Workers do not fit in with the rest of the educational system.

Keywords: SYSTEM OF EDUCATION, EDUCATION, SCHOOLS, KINDERGARTENS, EDUCATIONAL INSTITUTIONS